

Per Benoît Vitkine

Sankt Bandera eller hur ryska lärare lyder ”påbud” uppifrån in i det absurda

Den belarusiske artisten Vladislav Bochan lurar skolor i Ryssland att organisera besynnerliga patriotiska evenemang som illustrerar underkastelse under diktaturen.

Ur *Le Monde*, 5 april 2024

I dagens Ryssland är många beredda att acceptera och lyda påbud från myndigheterna eller kyrkan, även sådana som med en smula kritiskt tänkande borde framstå som absurda. Detta har en artist tagit fasta på och utnyttjar för att iscensätta spratt som syftar till att påvisa hur befängt detta kan bli. Det är givetvis också ett sätt att utöva opposition.

Sankt Stepan och Sankta Svetlana, någon som känner till de helgonen? Det gjorde inte heller lärarna vid skolorna nummer 3 och nummer 41 i Petropavlovsk-Kamtjatka i ryska Fjärran östern när de i februari fick veta att det rörde sig om två personer helgonförklarade av ortodoxa kyrkan i landet. Det hindrade dem emellertid inte från att fromt hylla inramade ikoner föreställande de båda helgonen ... utan att inse att ”Sankta Svetlana” liknade Svetlana Snejko, en domare i Belarus känd för sin hårdförhet, och att ”Sankt Stepan” inte var någon annan än Stepan Bandera, den ukrainske nationalistledare som Kreml brukar utrycka sin avsky för.

Lärarna vid de båda skolorna trodde sig tillmötesgå ett krav från ”Ryska historiska sällskapet” – i själva verka hade de gått i den senaste fällan gillrad av Vladislav Bochan, en belarusisk artist som gjort politiska *practical jokes* till något av en specialitet. Den 31-årige artisten, förföljd av Alexander Lukasjenkos regim och flykting i Polen, hade redan tidigare lagt beslag på Stepan Banderas mytiska person.

I oktober 2023 hade lärare i regionen Kaluga också gått i fällan och trott sig hylla den ryske presidenten Vladimir Putin på hans födelsedag – med porträtt och citat av den ukrainske nationalisterna under dennes tid som nazisternas handgångne man.

”Han framställs som deras störste fiende, men de vet inte ens vem han var eller hur han såg ut”, ler Vladislav Bochan nöjt. ”Och givetvis var det ingen som tänkte på att gå till Google ... det enda som räknas är att lyda order. Bland de skolor som utsatts för den senaste aktionen – ”Vår president är fortfarande en ung man” – kunde en del inte hålla tillbaka sitt nit och lät sig filmas, med sina elever, i färd med att deklamera poem till Vladimir Putins ära.

”För segern”

I juni 2022 utmärkte sig Vladislav Bochan med ett än djärvare påhitt genom att lura en skola i Klin, i utkanterna av Moskva, och än en gång på partiet Enade Rysslands vägnar, som ju ändå i teorin inte har minsta makt över lärarna. Där skulle lärarna visa sin hängivenhet för sin arbetsplats genom att tillverka banderoller med paroller som ”Arbete ger frihet” och ”Ett folk, en nation, en ledare”, båda två med tydlig koppling till Nazityskland.

Några skyndade sig att trycka de orden mot en bakgrund av den ryska flaggan, medan andra poserade, glatt leende och med spade i handen på skolgården som vittnesbörd om det ”frivilliga” arbete som lärare och andra tjänstemän får verkställa för att mildra det staten inte förmår.

Vladislav Bochan har också lyckats organisera religiösa processioner och få lärarna att be ”för segern”, också där utan att någon hade minsta tanke på skolans i teorin opolitiska och sekulära karaktär och där lockbetet var att bli tilldelad den prestigefyllda titeln ”Rysslands hjälte”. Flera skolor i Archangelsk-regionen lät sig också luras att stödja en påstådd kandidatur i lokalval där lärare höll upp en affisch med ”kandidaten” som inte var någon annan än Bandera. Det förekom till och med att porträttet av honom hängdes upp i klassrummen.

”På grund av den sortens blinda lydnad går sådana människor med på valfusk, anordnar blyxt-inkallade folksamlingar till stöd för kriget i Ukraina, uppfostrar våra elever med tsarismens knutpiska”, säger artisten. ”Och jag behandlar dem likadant. Det ankommer på var och en att stå fri eller gå med på att underkasta sig.”

Vladislav Bochan säger sig ha än mindre ”medlidande” med dessa lärare eftersom han varit en av dem. Tidigare var han historielärare i Minska. ”Jag gjorde aldrig minsta eftergift, deltog aldrig i maskeraderna för att visa stöd till diktatorn”, försäkrar han. ”Lärarna överdriver ofta konsekvenserna i fall de vägrar lyda.”

”Som ett virus”

Efter fusket i presidentvalet i Belarus i augusti 2020 deltog Vladislav Bochan aktivt i sitt bostadskvarter i de enorma protesterna mot regimen. Det var också för ”revolutionen”, som han kallar protesterna, som han genomförde sin första aktion: eftersom ledaren Alexander Lukasjenko anklagade demonstranterna för att vara betalda från utlandet gick han ut på gatorna i Minsk i bästa kostymen och delade ut falska dollarsedlar.

I juli 2021 blev han arresterad. Han lyckades ta sig ut ur landet och kom till Polen. Exil, småjobb, och hela tiden artisteriet. Han gjorde tavlor med politiska motiv. Och började iscensätta sina *practical jokes*. Allt med förebilder från ryska artister som gruppen *Vojna*, *Pussy Riot*, Pjotr Pavlenskij ... samtidigt som han också förnyade genren.

Belarus är för litet, för centraliserat, där är man misstänksam mot honom. Då började han rikta sig mot Ryssland. ”Det som intresserar mig är diktaturen som sådan. Min utgångspunkt är att iaktta denna politiska regim underifrån, inte uppifrån, och där folket inte bara ses som offer, utan som medagerande”, säger han. ”Folk har gett Lukasjenko och Putin rätt att bli diktatorer. De har gått med på att vara enkla kuggar, att överge sitt kritiska tänkande, sin subjektivitet.”

Enligt Vladislav Bochan fungerar skolan, i reducerad form, efter samma modell. ”Jag har inte hittat på något med mina aktioner”, framhåller han. ”Jag använder mig av samma redskap som staten. Jag är som ett virus som tar sig in i ett system och får det att spåra ur. Rädslan är både största tillgången och största svagheten i detta system.”

Han bedömer att ungefär en tredjedel av rektorerna på de skolor han vänt sig till (via vanliga e-postadresser skapade just för detta tillfälle) utan att ställa sig några frågor fogar sig i påbud uppifrån. De som vägrat följa e-maileden har också utsatts för hot formulerade i absurd byråkratisk form: ”Er skola har struntat i uppmaningar att ansluta sig till en viktig patriotisk aktion. Om ni kvarstår i er vägran ber vi er fylla i en förklaring adresserad till den regionala administrationen med detaljerade upplysningar om motiven till denna underlåtelse.” Succén garanterad så att säga.

Skolan som symptom – skolan som lösning? ”För stunden är det utan rim och reson. Lärarna är underbetalda, deras yrke lågt värderat och nu är de också tvungna att bjuda in ’hjältarna’ från den militära specialoperationen till sina skolor”, säger Vladislav Bochan.

Han erinrar sig också sin allra första aktion mot just den skola i Minsk där han var anställd innan han blev avskedad. På en påhittad administrations vägnar föreslog han sina kollegor att

anordna en studiedag för att fira Konstitutionen. ”Resultatet kanske inte var något att jubla över, men de gick med på det också ...”

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Thomas d’Istria: [Stepan Bandera, glorifierad ultranationalist i Ukraina](#)

Benoît Vitkine: [Kreml har hamnat i anti-islamsk våg](#)
[Vart går Ryssland?](#) (artikelsamling)